

M. M. Letica: Može li turizam uskladiti ekonomiju i ekologiju?

•
•

Detalji

Objavljeno: 29. prosinca 2022.

[1 komentar](#)

Suživot s turizmom između autentičnosti i simulacije (6)

Jasno je da svaki oblik turizma, od trodnevnoga izleta u okolicu do dugotrajnoga puta na drugi kraj svijeta, pretpostavlja i sadržava putovanje kao svoju, recimo to tako, „kinetičku komponentu“. Ali ne čini se prikladnim jednostavno poistovjećivati turizam s putovanjem jer se turizam iskazuje fenomenom po mnogo čemu većim i slojevitijim od zemljopisne promjene mjesta („motus localis“, kao govorahu filozofi odnosno fizičari od srednjega do novoga vijeka). O razlici između turista i putnika izrečeni su u 20. i 21. stoljeću brojni aforizmi od kojih neki zavrjeđuju da ih se citira. „Prava svrha vašega putovanja nije mjesto na karti, nego novi pogled na život“, izjavio je Henry Miller, američki književnik i slikar, a engleski je književnik Gilbert Keith Chesterton u duhovitome aforizmu rekao: „Putnik vidi što vidi; turisti vide ono što su došli vidjeti.“[1]

Možemo reći da turist i pisac objedinjeni u jednoj osobi daju putopisca. Posrijedi je osobita vrsta turista koji se ne zadovoljava time da samo gleda i vidi, fotografira i snima, nego i zapisuje riječima složenima u osobitu književnu vrstu – čiji sadržaj može biti zemljopisni, povijesni, vjersko-religiozni, znanstveni i općekulturni – zapise u okrilju kojih pisac izlaže vlastito putničko odnosno turističko iskustvo.

Naš svezremeno aktualni književnik Antun Gustav Matoš nerijetko je veličao i slavio zapise s putovanjâ, kao primjerice u članku „Putopis Ivana Androvića“, objavljenome u lipnju 1909., gdje uz ostalo kaže:

„Putopis je od ponajljepših i najmodernijih književnih oblika, mada bijaše moderan već kod klasika. To je literarna forma, pristupačna svakom duhu, naučniku i pjesniku, geografu i historiku, prirodnom naučniku i pripovjedaču. Od Herodota i Anaharsisa pa do Humboldta i Darwina, od Marca Pola pa do Livingstonea, Gončarova, Lotija, Amicisa i Réclusa gaji se ta vrsta sad u naučnoj i poučnoj, sad u polunaučnoj, sad u pjesničkoj i umjetničkoj formi, dajući obilna mjesta svim intelektima i svim temperamentima, te se može reći da od putopisa nema univerzalnijeg oblika književnog.“[2]

U Matoševo se vrijeme riječ „turist“ rabila neusporedivo rjeđe nego danas te ju nije lako pronaći u njegovim djelima. No ipak je on znao posegnuti za njom, kao primjerice u ovome ulomku gdje se „turist“ zatječe u sintaktičkome tkanju zajedno s germanizmima i turcizmima: „Küss die Hände! (Ljubim ruke!) – dođe, derući se, komandant. Bijaše u 'civilu', u lovačkom zelenom kostimu. Sve zeleno. Čakšire dokoljenice kao u turiste ili bicikliste, a ogromni listovi misliš sad će da prsnu kroz napete čarape.“[3]

Definicije turista i turizma

Prije nego podastremo realnu definiciju pojma „turizam“, čini se uputnim iznijeti etimološku odnosno nominalnu definiciju riječi „turist“. Njezina se etimologija iskazuje vrlo zanimljivom i vodi od suvremenoga engleskog u prošlost do starogrčkog jezika. Naime, engleska riječ „tourist“, koja je postala svojevrsni internacionalizam ili „međunarodnica“, izvedena je od „tour“ u značenju 'putovanje', a to je pak posuđenica iz francuskoga „tour“ što znači 'put' ili, preciznije, 'obilazak', 'kružni put', a to dopijeva od francuskoga glagola „tourner“ sa značenjem 'okretati'. Dublje podrijetlo riječi vodi nas do latinskoga jezika: „tornus“ u značenju 'lončarsko kolo'. Još dublja etimologija naposljetku dolazi do grčke riječi „τόρνος“ („tórmos“): 'nož za rezbarenje' ili 'oštrica za struganje'. [4]

Turist je „svaka osoba (putnik) koja na putovanju izvan svojega mjesta stalnoga boravka (domicila) provede najmanje 24 sata (ali ne dulje od jedne godine)“. [5] Svjetska turistička organizacija (World Tourism Organization, UNWTO; organizacija Ujedinjenih naroda sa sjedištem u Madridu)

definira turista kao posjetitelja, tj. osobu koja putuje izvan svoje sredine kraće od 12 mjeseci i glavna svrha njezina putovanja nije vezana za obavljanje neke lukrativne aktivnosti u mjestu koje posjećuje“. [6] K tome treba reći da su se definiranjem pojma „turist“ najviše bavili sociolozi i antropolozi.

Riječ „turist“ nalazi se u osnovi pojma „turizam“. Brojne su definicije dotičnoga pojma. U jednoj od prvih, iz 1905., govori se o turizmu kao o pojavi modernoga doba, koja je „izazvana povećanom potrebom za odmorom i promjenom klime, probuđenim i njegovanim smislom za ljepote krajolika, radosti i užitak boravka u slobodnoj prirodi“. [7] U našem je vremenu prihvaćena u većini zemalja opća koncepcijska definicija turizma koju je postavila Svjetska turistička organizacija 1999. godine, a prema dotičnoj definiciji turizam „uključuje sve aktivnosti proizašle iz putovanja i boravaka osoba izvan njihove uobičajene sredine, ne dulje od jedne godine, radi odmora, poslovnog putovanja i drugih razloga nevezanih uz aktivnosti za koje bi primili ikakvu naknadu u mjestu koje posjećuje“. [8]

Razvoj turizma i uloga Velike Britanije

Od davnih putovanja u antičkome svijetu, koja su nosila stanovita obilježja turizma i bila njegovi nekovrnsni predoblici, čovječanstvo je imalo prijeći dug put prije nego su nastali uvjeti za razmjerno sigurna i bezopasna hedonistička putovanja po cijelome globusu. Turisti su sve manje avanturisti, a sve više traže sigurnost i udobnost, zajamčeni doživljaj i užitak.

Turizam je čvrsto povezan sa simboličkim elementima mora i sunca, a Velika Britanija donedavno je bila, što je u neke smislu i danas, imperij u čijemu su sastavu prekomorske kolonije na svim kontinentima svijeta, imperij

nad kojim, kako se slikovito običava reći, „sunce nikada ne zalazi“. Upravo je društveni i gospodarski razvitak Velike Britanije posebno i u najvećoj mjeri utjecao na početke suvremenoga turizma i njegov razvoj. O tome ekonomist i sveučilišni profesor Boris Vukonić, stručnjak za područje turizma, piše u knjizi „Turizam: budućnost mnogih iluzija“ uz ostalo i ovo:

„Velika Britanija je ispunila najveći dio svojih političkih, a onda i gospodarskih ciljeva stvaranja svjetske sile još na prijelazu 19. u 20. stoljeće. Iako je u tome procesu bilo

oscilacija, padova i rasta, vojnih pobjeda i poraza, globalno gledajući Britanija je ipak postigla što je željela: politički, gospodarski i financijski nadzor nad velikim dijelom svijeta, nadzor nad prirodnim sirovinama i izvorima nafte. Tako je stvoreno Britansko Carstvo. U tom procesu događale su se i mnoge strukturalne

promjene u britanskom društvu, a za razliku od drugih europskih sila, plemstvo u Britaniji zadržalo je važnu ulogu još dugo u 20. stoljeću. Upravo britanskoj plemićkoj eliti može se zahvaliti početke organiziranih putovanja, preteče kasnijih turističkih putovanja, koje je svijet zabilježio kao 'Grand Tour'".[9]

Ekonomske funkcije turizma

Zbog niza dobrobiti koje proizlaze iz njegova razvoja, turizam je postao važnom sastavnicom nacionalnih gospodarstava mnogih zemalja. Osnovne funkcije suvremenoga turizma uvriježeno se dijele na društvene (humanističke, neekonomske) i ekonomske. (Podjela u terminološkome pogledu nije najprikladnija jer je gospodarstvo dio društva; prema klasifikaciji znanosti, ekonomija pripada društvenim znanostima.) Društvene funkcije turizma pridonose njegovim humanističkim vrijednostima: obogaćuju čovjeka novim spoznajama i iskustvima, a povezane su s motivima putovanja koji nemaju za cilj postizanje ekonomske koristi, a dijele se na društvene funkcije s neposrednim djelovanjem (kulturne, zdravstvene i rekreacijske i funkcije) i s posrednim djelovanjem (socijalne, obrazovne i političke funkcije). Ekonomske funkcije turizma jesu aktivnosti koje smjeraju postizanju konkretnih gospodarskih učinaka. Svi gospodarski subjekti uključeni u turističku ponudu kreiraju turističko tržište kroz međudjelovanje ponude i potražnje gdje svi sudionici u ponudi imaju znatnu ekonomsku korist. Prvenstveno turistička potrošnja, izvoz roba i usluga, izravne investicije, povećanje zaposlenosti, poboljšanje bilance i drugo. U ekonomske funkcije turizma pridolaze turistička potrošnja, izvoz roba i usluga, izravne investicije, poboljšanje devizne bilance, aktiviranje turističkih potencijala, povećanje zaposlenosti, razvoj nedovoljno razvijenih područja na razini poduzeća i organizacija izravno ili neizravno uključenih u kreiranje turističke ponude, ali i na području turističkoga odredišta (mjesto, grada, zemljopisnoga područja ili države) gdje se događaju određene faze turističke potrošnje. „Ekonomske funkcije turizma mogu se sistematizirati u deset temeljnih funkcija: multiplikativna, induktivna, konverzijska, apsorpcijska, integracijska i akceleracijska funkcija, funkcija zapošljavanja, poticanja međunarodne razmjene dobara, uravnoteženja platne bilance te razvoja gospodarski nedovoljno razvijenih područja.“[10]

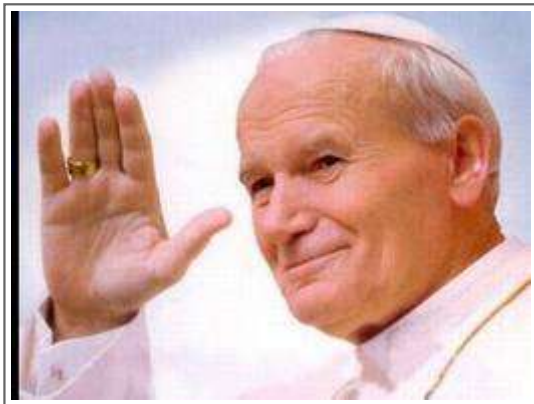
Ekonomija i ekologija u „Knjizi Postanka“

Vidjeli smo da je turizam važna grana ekonomije. Kada je riječ o odnosima između ekonomije i ekologije, zanimljivo je primijetiti da se objema dotičnim složenicama, grčkoga podrijetla, nalazi u korijenu predmetak „eko-“ koji dospijeva od grčke riječi „oikos“ u značenju 'kuća, kućanstvo, dom, kućno gospodarstvo'. [11] No etimološka povezanost pojmova ne znači i skladnu koegzistenciju onoga što označuju. Nažalost svjedočimo da ekonomija u svojim zahtjevima i putevima prema zacrtanim ciljevima ne mari odveć za ekologiju te joj često biva suprotstavljenom – a ekologija stalno ima u vidu ekonomiju i njezine učinke te upozorava na štetne i potencijalno pogubne posljedice brojnih gospodarskih djelatnosti, uključujući i turizam.

O povezanosti ekonomije i ekologije napisane su rečenice koje čitamo na početku biblijske „Knjige Postanka“: „Jahve, Bog, uzme čovjeka i postavi ga u edenski vrt da ga obrađuje i čuva“ (Post 2,15). To se nalazi u drugome izvještaju o stvaranju, jahvističkome, slikovitom i antropomorfnom, gdje je riječ o Raju zemaljskom. U tome vrtu koji je čovjeku dan da ga obrađuje možemo na simboličkoj razini nazrijeti današnju djelatnost ekonomiju, a to da vrt treba čuvati upućuje nas na odgovornost za prirodu i s time povezanu modernu znanost ekologiju.

Vrijednosti turizma izvan i iznad ekonomije

U rečenome je smislu poželjno osvrnuti se na riječi pape Ivana Pavla II., izrečene na sastanku u sjedištu Svjetske turističke organizacije u Madridu 2. studenoga 1982.: „Turizam nije samo običan i trenutačni čin ekonomske potrošnje; on je vrijednost sam po sebi.“ Jasno je da Karol Wojtyła – doktor filozofije i sveučilišni profesor čije je područje ponajvećma etika i filozofska antropologija – riječ „vrijednost“ razumijeva u širem i slojevitijemu

smislu od redukcionističkoga shvaćanja tog pojma, svedenog na isključivo ekonomski aspekt. Uz ekonomsku poznajemo i druge vrijednosti: moralnu, životnu, estetsku... U ne-ekonomskome smislu, vrijednost je etičko ili filozofsko dobro koje se iskazuje kakvoćom i naravi nekoga predmeta „sui generis“. Stalno treba imati na umu da turizam nosi i vrijednosti izvan i iznad ekonomske dobiti. Prilagodivši terminologiju novovjekovnoga njemačkog filozofa Immanuela Kanta, mogli bismo reći da vrijednosti nisu samo „za nas“ nego su i „u sebi“ i „po sebi“.

Važnost turizma često ističe i aktualni papa Franjo. Tiskovni ured Svete Stolice dana 11. rujna 2021. objavio je poruku koju je kardinal

Peter Kodwo Appiah Turkson, prefekt Dikasterija za promicanje cjelovitoga ljudskog razvoja, uputio povodom Svjetskoga dana turizma, koji se svake godine obilježava 27. rujna. Godine 2021. tema poruke glasila je „Turizam za uključivi rast. Osoba onkraj statistike“. Tom je prigodom kardinal Turkson istaknuo da je papa Franjo tijekom pontifikata često pozivao vjernike katolike, ali i ostale, sve ljude dobre volje, da „nadiđu“ usmjerenost na ekonomske podatke kako bi „susreli osobu u teškoćama; vježbali se u kreativnosti koja nam omogućuje pronalaženje izlaza kad se nađemo u slijepoj ulici; dozivali u pamet ljudsko dostojanstvo pred krutošću birokracije“ i „promicali društvenu i ekonomsku dobrobit cijeloga čovječanstva, nudeći svakoj osobi mogućnost da slijedi vlastiti razvoj“. Papa Franjo zauzima se za turizam koji omogućuje susret među različitim ljudima iz udaljenih krajeva svijeta, gdje se divljenje kulturnim znamenitostima i prirodnim ljepotama može otvoriti načinima života koji poštuju druge ljude i planet u cjelini.[12]

„Laudato si“ – enciklika integralne ekologije i bioetičkoga senzibiliteta

Papa Franjo objelodanio je 18. lipnja 2015. dokument „Laudato si“: „Encikliku o brizi za zajednički dom“. Papa je ovu okružnicu nazvao po zazivu svetoga Franje Asiškoga „Laudato si, mi' Signore“ („Hvaljen budi, moj Gospodine“). „U toj lijepoj pjesmi podsjeća nas da je naš zajednički dom također poput sestre s kojom dijelimo svoj život i poput lijepe majke koja nas prima u svoje ruke: 'Hvaljen budi, moj Gospodine, za sestru našu, majku Zemlju koja nas uzdržava i nama upravlja i izvodi plodove razne i šareno cvijeće i travu“, napisao je papa Franjo na samome početku enciklike. U poglavlju naslovljenome „Što se događa našem zajedničkom domu“ nadalje čitamo:

„Nakon razdoblja iracionalne vjere u napredak i ljudske sposobnosti, dio društva ulazi u razdoblje veće svjesnosti. Opaža se sve veća osjetljivost za okoliš i zaštitu prirode, i raste iskrena briga, pa i zabrinutost za ono što se događa našem planetu. Iznosimo jedan, sasvim sigurno, nepotpun pregled pitanja koja danas pobuđuju nemir i koja više ne možemo gurati pod tepih. Svrha nam nije prikupiti informacije ili zadovoljiti svoju znatiželju, nego postati bolno svjesni, osmjeliti se da ono što se događa svijetu preoblikujemo u osobno trpljenje te tako prepoznamo koji doprinos svaki od nas može dati u tom pogledu.“[13]

Primijetimo da papa Franjo spominje „brigu“ i „zabrinutost“, u duhu bioetičkoga senzibiliteta prema cijelomu planetu, svemu živomu i neživomu svijetu. U enciklici „Laudato si“ ekologija nije shvaćena usko, kao očuvanje prirodnoga okoliša – nego integralno. Jer papa Franjo govori o isprepletenosti svih stvorenja i o cjelini zbilje, o estetičkome osjećanju, o sposobnostima uma kojima čovjek spoznaje smisao i svrhu stvari u cjelini prirode odnosno svijeta. Riječ je o integralnoj ekologiji izgrađenoj na ideji integralne održivosti, odnosno cjelovitoga održivog razvoja. Takav koncept zahtijeva da se okolišni čimbenici, zajedno sa socijalnim i ekonomskim, ne promatraju unutar ljudskih zajednica izolirano – nego interakcijski i sistematski. Posrijedi je poziv usmjeren na budućnost koju oblikujemo svi mi ili, drugim riječima, na integralno ekološko djelovanje pozvan je svaki čovjek kao dio čovječanstva. No pritom posebno treba istaknuti da u središtu ima biti čovjek unutar očuvanoga i zdravoga okoliša – a ne fetišizacija i idolatrija prirode.

Turizam usklađen s održivim razvojem

U već citiranoj knjizi „Turizam: budućnost mnogih iluzija“, Boris Vukonić ističe da ponašanje, bilo u velikoj ili maloj skupini ljudi, treba mijenjati i dovesti u sklad s prirodom, s prirodnim okruženjem, i općenito s nastojanjem da ljudi žive sretnije i bolje. Upravo se u tome nazrijeva smisao i poruka sintagme „održivi razvoj“ (engl. „sustainable development“), koja znači uravnoteženi razvoj, takav da u potpunosti uzima u obzir utjecaj gospodarske, konkretno turističke, aktivnosti na okoliš te je zasnovan na obnovljivim izvorima energije. Sintagma „održivi razvoj“ postala je već krajem 20. stoljeća misao vodilja svjetskoga razvoja, napominje Boris Vukonić te nadalje objašnjava:

„U takvim razvojnim smjerovima turizam će i dalje biti masovan, ali sama ta činjenica još nije dovoljna da potvrdi stajališta onih koji su posljedice turizma okarakterizirali samo crnim tonovima. Bez sumnje, ne može se poreći da više negativnog uvijek ima u većoj masi, ali zar brojni primjeri iz svjetskog turizma ne dokazuju kako i relativno malo turista može štetiti okolišu? Jednako se tako s dosta sigurnosti može reći da će 'masovni turizam' za mnoge ostati vjerojatno i dalje simbol i naziv za neprihvatljiv oblik turističkih putovanja i sve negativno što takva putovanja mogu donositi sa sobom. Jednom u praksi uveden izraz i njegovo primarno značenje teško je mijenjati.“[14]

Znatno je važnije uvidjeti bit dotične pojave, čime će se izbjeći da mišljenje i razumijevanje fenomenâ budu sputani ili krivo usmjereni nespretno sročnim i pogrešnim terminima. Izričaj „masovni turizam“ konotira kvantitetu – a znatno je važnija kvaliteta. Vrijedi podsjetiti da je učenje o prijelazu kvantitete u kvalitetu jedan od tri navodno elementarna zakona svekolikoga razvoja što ih je u svojem dijalektičkome materijalizmu – službenoj filozofiji marksizma – smislio i formulirao Friedrich Engels. No u turizmu kao grani gospodarstva trebalo bi – u posve određenome smislu – govoriti o, obrnuto usmjerenome, prijelazu kvalitete na kvantitetu. Naime, masovni turizam može i treba težiti kvaliteti, a dosegnutu kvalitetu potrebno je proširiti na sve sastavnice turizma i sve „smještajne kapacitete“, što se ima očitovati u skladnome suživotu turizma s okolišem. Za takve promjene nužan je ekološki zaokret. On uključuje brojne uvjete poput ekološke svijesti i etike, sustava ekološkoga menadžmenta, ekološkoga marketinga, mjerljivosti održivoga rasta i razvoja, racionalnoga prostornog planiranja u turizmu, prikladnoga rješavanja kriznih žarišta u odnosima čovjeka i okoliša, usklađenosti menadžmenta u turizmu s državnom politikom i lokalnom samoupravom te drugo.[15]

Harmoniziranje ekonomije i ekologije u odgovornom turizmu

U posljednje se vrijeme sve više spominje sintagma „odgovorni turizam“, iz koje jasno progovara zajedništvo i skladno međudjelovanje ekonomije i etike. „Naglasak na odgovornosti u odgovornom turizmu znači da svi koji su uključeni u turizmu – državni proizvođači, vlasnici i operateri, prijevoznici, društvene usluge, nevladine udruge, turisti, lokalne zajednice, industrija i udruge – odgovorni su za postizanje ciljeva odgovornog turizma.“[16]

Korištenje ekološki čistih i obnovljivih izvora energije kao što su vjetar i sunce, k tome električni pogon cestovnih vozila i plovila (gdje god je to moguće), promicanje oporabe (recikliranja) sirovina, očuvanje vode i tla te omogućivanje održivoga gospodarskog razvoja za lokalne zajednice – samo su neki od brojnih putova kojima se može ići prema očuvanju okoliša i razvijanju ekoturizma. Time se minimiziraju negativni utjecaji dosadašnjega konvencionalnog turizma na okoliš.[17]

Samo u primjereno odvagutoj povezanosti ekosustava i društvenih struktura moguće je razumjeti smisao cjelovite ekologije, koja uključuje očuvanje ne samo prirodnih bogatstava nego i kulturnih pa možemo govoriti i o kulturnoj ekologiji. Jasno je da u središtu ima biti čovjek i njegove društvene zajednice. U tome su od najveće važnosti dijaloški plodonosni odnosi između politike i ekonomije, ekonomije i ekologije, ekologije i sociologije. Jedino je tako moguće pomiriti i harmonizirati često suprotstavljene zahtjeve i ekonomije i ekologije: turizma, koji nastoji nadmašiti rekorde u zaradi, i okoliša, koji prirodno teži održivosti i opstanku.

Tekst je dio niza „Suživot s turizmom između autentičnosti i simulacije“, a objavljen je na Portalu HKV-a u sklopu projekta poticanja novinarske izvrsnosti u 2022. godini Agencije za elektroničke medije. Prenošnje sadržaja dopušteno je uz objavu izvora i autorova imena.

[M. M. Letica: Suživot s turizmom između autentičnosti i simulacije \(1\).](#)

[Suživot s turizmom između autentičnosti i simulacije \(2\).](#)

[Suživot s turizmom između autentičnosti i simulacije \(3\).](#)

[Suživot s turizmom između autentičnosti i simulacije \(4\).](#)

[Suživot s turizmom između autentičnosti i simulacije \(5\).](#)

Bilješke:

[1] Vika Preobrazhenskaya, Citati o putovanjima: 80 zanimljivih aforizama sa značenjem, u: „[Ladyx](#)“, 28. 8. 2019. Pristupljeno 26. 12. 2022.

[2] Antun Gustav Matoš, „Sabrana djela Antuna Gustava Matoša“ (sv. I-XX), JAZU / Liber / Mladost, Zagreb, 1973., sv. III, str. 278.

[3] Isto, sv. I, str. 31.

[4] Usp. „tùrist“: Ranko Matasović, Dubravka Ivšić Majić i Tijmen Pronk, „Etimološki rječnik hrvatskoga jezika“ (2. svezak O – Ž), Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, Zagreb, 2021., str. 493.

[5] „Turizam“. „[Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje](#)“, Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. Pristupljeno 26. 12. 2022.

[6] Isto.

[7] Isto.

[8] Isto.

[9] Boris Vukonić, „Turizam: budućnost mnogih iluzija“, Visoka poslovna škola Utilus / Plejada, Zagreb, 2010., str. 29.

[10] „Turizam“. „Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje“. Usp. također: Turizam: važna gospodarska i ekonomska grana, u: „[Digital Vendo](#)“, 12. 3. 2021. Pristupljeno 27. 12. 2022.

[11] Usp. „eko-“: Ranko Matasović, Tijmen Pronk, Dubravka Ivšić i Dunja Brozović Rončević, „Etimološki rječnik hrvatskoga jezika“ (1. svezak A – NJ), Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, Zagreb, 2016., str. 220.

[12] Vatikan: Treba nam turizam koji poštuje ljude i prirodu te promiče pravednu i uključivu ekonomiju, u: „[Bitno.net](#)“, 11. rujna 2021. Pristupljeno 27. 12. 2022.

[13] Papa Franjo, „Laudato si’ : Enciklika o brizi za zajednički dom“, br. 19, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2015., str. 19.

[14] B. Vukonić, „Turizam: budućnost mnogih iluzija“, str. 40-41.

[15] O tome više u knjizi: Hansruedi Müller, „Turizam i ekologija: povezanost i područja djelovanja“, Masmedia, Zagreb, 2004.

[16] Kako spojiti turizam i okoliš?, u: „[Ekologija.com](#)“. Pristupljeno 27. 12. 2022.

[17] Isto.

ALSO ON PORTAL HRVATSKOGA KULTURNOG VIJEĆA

T. Šovagović: Otajstvo skrovite nepresušnosti

4 days ago • 1 comment

Svećenikove pjesme postale su tako i njegova oporuka, iako je (uvijek je) prerano i ...

M. M. Letica: Može li turizam uskladiti ...

a day ago • 1 comment

Samo u primjereno odvagnutoj povezanosti ekosustava i društvenih ...

Hrvati u svi orlovi – Mil

3 days ago • 2

Kao primjer è uspjeha med svijetu donos